

PARLEM-NE

Buscant una dièresi

JOAN SOLÀ

A l'esplèndida, incomparable segona traducció que va fer Carles Riba de *L'Odissea* l'any 1948 apareix dues vegades al cant IX el següent vers: «El mar, amb el patac del penyal que hi cau, es *reinfla*», amb la forma verbal *reinfla* sense dièresi. La vacil·lació es va repetir en l'edició manual de l'any 1953 i després en les set edicions d'aquesta última que n'ha fet La Magrana.

Es tracta, efectivament, d'una vacil·lació, però d'una vacil·lació tota curiosa: he consultat tretze gramàtiques i diccionaris, des de l'any 1917 fins al 2008, i només en una obra l'especialista és capaç de detectar el quid; al no especialista segurament li passaria per ull aquesta i tot. En realitat és una qüestió aparentment simple i clara; però no ho és del tot. Vegem-ho.

Hi ha cinc grups d'excepcions a les regles de la dièresi: (a) si hi ha d'haver accent (*Lluïsa*, però *Lluís*); (b) en els sufixos *-isme*, *-ista* (*egoïsme*); (c) en les terminacions d'infinitiu, gerundi, futur i condicional (*lluir*); (d) en les terminacions llatines *-um*, *-us* (*Màrius*); (e) en els derivats per prefixació (*reunió*). (Hi hauríem d'afegir encara la *h* antihiàtica de *prohibir*, *antihitàtic*.)

El nostre cas cau en el cinquè grup. Els prefixos trobables són

molts: *anti*, *auto*, *bi*, *co*, *contra*, *neo*, *pre*, *re*, *semi*, *ultra*, etc. Doncs bé: hi ha gramàtiques que diuen això amb fórmules com ara: «en mots com *reimprimir*, *reunió*» (expressió totalment opaca: ¿què vol dir «en mots com»?), «darrere els prefixos *re* i *co*» (on ja es fa esment dels prefixos, però com si només n'hi hagués dos d'afectats), «no es consideren compostos les formes del verb *receixir* (*reixo*), *reïra* (interjecció), *reüll* (nom, i derivats)» (però *reüll* sí que fóra «compost», en la terminologia d'aquest manual: *re+ull*).

Si ara acudim als diccionaris o a les llistes de conjugació verbal, ens trobarem amb la sorpresa que *reinflar* no hi consta o bé per a la conjugació se'ns remet simplement a *cantar* (primera conjugació), on evidentment no hi ha rastre possible de dièresi i per tant ens caldria escriure com feia Riba.

Abreugem. Pel que fa a la grafia, aquest verb pertany al mateix grup que *receixir* i *sobreceixir*, d'una banda, i a *reullar*, *reuntar*, *reusar*, de l'altra: verbs bisíl·labs (traient-los el prefix) que tenen accentuada l'arrel; doncs aquestes formes porten dièresi: *reïxo*, *sobreïx*, *reüllo*, *reïnto*, *reïso*, *reïnflo*. Però la regla no pot ser pas el fet que es tracti de verbs bisíl·labs, etc., perquè aleshores haurem de

justificar a part la interjecció *reïra* i noms com *reüll*, *obriülls*, *traït' tràfec'*. No. Sembla que la regla fóra la que trobem per primera i única vegada al *Diccionari ortogràfic* de Fabra (1917): l'excepció que ens ocupa afecta «la *i* i la *u* FEBLES darrera *re* i *co* inicials». La clau és el concepte *febles*. És a dir: l'excepció afecta només els derivats amb prefix (no pas només amb *re* i *co*: Fabra aquí és incomplet: vegeu *autoinculpar-se*, *contraindicar*, *semiuncial*...). No queda clar què cal fer en els veritables compostos, car tenim *obriülls* (*u* tònica) i *obriüllar* (*u* àtona) a la vora de *taüllangles* (*u* tònica).

Una boira semblant trobem en els manuals pel que fa als altres verbs esmentats. Si per a la conjugació de *receixir* i *sobreceixir* se'ns remet a *eixir* no podem deduir (almenys per aquesta via directa) la dièresi de *reïxo* i *sobreïx*, simplement perquè *ixo*, *ix* (de *eixir*) no en duen. I pitjor encara si per a *reinflar*, *reullar*, *reuntar*, *reusar* se'ns remet simplement a *cantar*, llevat que aquest verb model dugui una nota al peu aclarint els casos especials... Finalment, resulta que el verb *reüllar* (que fins ara he escrit sense dièresi) porta dièresi: potser perquè aquest *re-* no és el prefix *re* sinó el llatí *retro* 'rere', ¿o perquè el verb potser deriva del nom (*reüll*)?*